ЮВІЛЕЇ

ВАЛЕНТИН ЙОСИПОВИЧ КРЕСЮН – 85 РОКІВ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

Життя – це не пошук себе.
Життя – це створення себе.
Джордж Бернард Шоу

85-річний ювілей – це віха в житті людини, що символізує зрілість, мудрість, багатий життєвий досвід. Таку ювілейну дату 30 листопада 2026 року відзначає Валентин Йосипович Кресюн – доктор медичних наук, професор, академік (дійсний член) Національної академії медичних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, видатний науковець у галузі фундаментальної та клінічної фармакології, автор численних наукових праць, підручників, навчальних посібників, талановитий керівник.

Валентин Йосипович 62 роки свого життя присвятив Одеському національному медичному університету. Тут він сформувався як вчений-дослідник, лікар, організатор вищої медичної освіти та науки, педагог, наставник молоді, який виховав плеяду послідовників і учнів.

Валентин Йосипович Кресюн народився у с. Шершенці Кодимського району Одеської області 30 листопада 1941 року. З 1959 по 1962 року навчався у медичному училищі, потім – служба в армії. У 1964 році вступив на лікувальний факультет Одеського медичного інституту ім. М. І. Пирогова, який закінчив з відзнакою у 1970 році та був рекомендований до аспірантури при кафедрі фармакології. З того часу вся трудова діяльність Валентина Йосиповича пов'язана з Одеським медичним університетом, де він послідовно подолав шлях від аспіранта до завідувача кафедри, першого проректора, академіка Національної академії медичних наук України.

Професор Кресюн є послідовником провідних фармакологів – академіків В. В. Закусова, А. В. Вальдмана і одеської школи фармакологів професора Я. Б. Максимовича – учня відомого клінічного фармаколога, автора першого в колишньому СРСР підручника з клінічної фармакології професора Ю. О. Петровського. Суттєву роль у формуванні наукового світогляду В. Й. Кресюна відіграли й інші видатні фармакологи – С. В. Анічков, М. Д. Машковський, П. К. Анохін, Ю. І. Вихляєв, Р. В. Чаговець, Г. О. Батрак та багато інших. Це позначилося на подальшому виборі Валентином Йосиповичем наукового шляху.

Основним науковим напрямом В. Й. Кресюна в ті роки стають розробки у галузі психофармакології. У 1973 році він блискуче захистив дисертаційну роботу за спецтемою «Про характер і можливі механізми психотропних впливів нікотинату літію (ніколіту) – нового похідного нікотинової кислоти» (спеціальність – фармакологія) на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук, а в 1984 році – докторську дисертацію на тему «Молекулярні механізми стрес-протекторної та антистресорної дії типових і атипових транквілізаторів» (спеціальність – фармакологія).

Праці професора В. Й. Кресюна, присвячені вивченню молекулярно-клітинних механізмів розвитку стрес-синдрому, стають основоположними. Ним вперше було показано, що при стресі розвивається морфофункціональна неспроможність мембран, яка призводить до пригнічення тканинного дихання й окисного фосфорилювання, їхнього поєднання та, як наслідок, до зниження енергозабезпечення нейронів мозку, що проявляється дезадаптацією організму. У результаті був розроблений та обґрунтований новий напрям цілеспрямованого створення лікарських засобів на основі природних метаболітів людського організму, зокрема, визначені підходи та принципи цілеспрямованого пошуку та створення низки нових високоефективних препаратів (нікомаг, тафтсин, полієнол та ін.). Разом з колегами було створено і впроваджено у виробництво новий атиповий транквілізатор літоніт, ідеологія синтезу якого запатентована у низці зарубіжних країн (США, Іспанія, Японія, Угорщина та ін.). Підсумки цієї роботи викладені в монографії "Tranquilizers and Stress: Adaptive Action Mechanism", що вийшла друком у Великій Британії у видавництві "Harwood Academic Publishers GmbH" у 1992 році.

Дослідження професора В. Й. Кресюна у даній галузі дали змогу зайнятися прицільним синтезом і фармакологічним вивченням цілої низки біологічно активних речовин, що мають мембранопротекторну активність. Спільно з хіміками синтезовано новий клас потенційних лікарських речовин на основі германію та різних біолігандів метаболітного походження. Розробки науковців є унікальними у світі. Встановлені фармакологічні властивості цих сполук викликають значний інтерес вчених як нашої країни, так і далеко за її межами.

З 1973-го по 1976-й В. Й. Кресюн – асистент, з 1976-го по 1984-й– доцент, з 1984-го по 1985-й – професор кафедри фармакології Одеського медичного інституту ім. М. І. Пирогова, з 1986-го по 2019-й – завідувач кафедри загальної та клінічної фармакології, з 2019 року – професор кафедри загальної і клінічної фармакології та фармакогнозії Одеського національного медичного університету.

Важливими рисами Валентина Йосиповича є не тільки вірність сторічним традиціям одеських фармакологів, а й здатність «тримати руку на пульсі» з огляду

на вимоги часу. Розуміючи крайню потребу клініки у фармакологічному обґрунтуванні доцільності застосування лікарських засобів, розробці критеріїв ефективності та безпеки фармакотерапії, він створив школу клінічних фармакологів. Професор В. Й. Кресюн одним із перших в Україні почав розвивати клінічну фармакологію як освітню та наукову спеціальність. У 1986 році вперше в Україні він реорганізував кафедру фармакології у кафедру загальної та клінічної фармакології та створив цикл клінічної фармакології на базі міської клінічної лікарні № 1 м. Одеси. За його участі у 1989 році було відкрито клінординатуру за спеціальністю «Клінічна фармакологія» та підготовлено першого в країні клінічного ординатора. Валентин Йосипович також сприяв включенню «Клінічної фармакології» до переліку наукових спеціальностей із захисту докторських і кандидатських дисертацій та відкриттю спеціалізованої ради при Одеському національному медичному університеті з їхнього захисту.

Пріоритетними є і наукові дослідження професора В. Й. Кресюна у цій галузі. Спільно зі своїми учнями і співробітниками кафедри клінічної імунології, генетики та медичної біології він одним із перших у країні заклав підвалини сучасного напряму клінічної фармакології – клінічної імунофармакології. Результати цих досліджень сформульовані в багатьох наукових фахових виданнях, таких як «Клінічні аспекти імунофармакології» (1990, 1993), «Клінічна імунологія» (2000), «Імунологія та імунопатологія травної системи» (2001, 2004) та ін. Важливим аспектом цієї роботи стала оцінка впливу стрес-протекторних засобів на імунологічну реактивність організму та обґрунтування їхнього комплексного використання з імуномодулюючими препаратами з метою підвищення неспецифічної та специфічної резистентності організму. Багаторічний досвід роботи з цієї проблеми сприяв виданню спільно з провідними імунологами підручника для студентів закладів вищої медичної освіти та лікарів «Клінічна імунологія та алергологія» (2006), в якому професор Кресюн висвітлив питання клінічної фармакології сучасних імунотропних лікарських засобів. Він не лише запропонував принципи раціонального та безпечного лікування імунопатології, а й значну увагу приділив вивченню негативного впливу сучасних лікарських засобів на імунну систему людини. Це привело до розвитку ще одного важливого напряму – вивчення клінічних аспектів застосування антибактеріальних засобів, що набуло подальшого обґрунтування в наукових працях («Клінічна фармакологія цефалоспоринів» та ін.).

Дослідження у галузі клінічної імунофармакології професор В. Й. Кресюн тісно поєднує з іншим найважливішим напрямом своєї наукової діяльності – впровадження новітніх медичних технологій у клінічну практику та на їхній основі розробка нових підходів до раціональної фармакотерапії з урахуванням фармакогенетичних особливостей людини. У створеному ним у 1995 році НДІ клінічної біофізики Одеського медичного університету за допомогою сучасних біофізичних та молекулярно-генетичних методів досліджень (полімеразна ланцюгова реакція, лазерна кореляційна спектроскопія) вирішуються питання експрес-діагностики, обґрунтування та моніторингу фармакотерапії багатьох поширених захворювань (туберкульоз, вірусні гепатити тощо), вивчаються фармакогенетичні аспекти ефективності та безпеки фармакотерапії. В умовах зростання в Україні захворюваності населення на туберкульоз особливу увагу вчений приділяє дослідженню фармакорезистентності мікобактерій туберкульозу до існуючих протитуберкульозних препаратів та пошуку шляхів оптимізації фармакотерапії хворих на туберкульозну інфекцію. Ці досягнення у галузі медичних технологій викладено в унікальних монографіях, присвячених вивченню молекулярно-генетичних і біофізичних методів дослідження в медицині (1996), молекулярно-генетичних механізмів туберкульозної інфекції (2005), фармакогенетичних основ взаємодії організму та ліків (2007), а також питанням генетичної медицини (2008), молекулярної епідеміології (2010), факторам і механізмам саногенезу (2014), здоровому харчуванню й основам загальної нутриціології (2015), у численних методичних рекомендаціях, журнальних статтях та патентах. На основі цих досліджень підготовлено та захищено понад 100 докторських і кандидатських дисертацій. Свої дослідження Валентин Йосипович координує з провідними науковими установами України, Італії, Польщі, Великої Британії тощо.

Наукові інтереси професора В. Й. Кресюна у сфері клінічної фармакології багатогранні. Вони стосуються також питань оптимізації ефективності та безпеки фармакотерапії патології серцево-судинної, гепатобіліарної системи та ін. На підставі цих досліджень розроблено та впроваджено в практичну роботу лікарів низку нових методів лікування.

Важливим етапом у науково-практичній діяльності вченого стала підготовка підручника для студентів вищих медичних закладів освіти і лікарів «Невідкладні стани», тричі перевиданого (2003, 2004, 2008) та присвяченого методології надання медичної допомоги при невідкладних станах.

Результати багаторічної науково-педагогічної та практичної діяльності Валентина Йосиповича знайшли віддзеркалення у понад однієї тисячі опублікованих у нашій країні та за кордоном наукових працях, серед них 22 монографії, інші наукові видання, 66 підручників, порадників, довідників, словників, атласів, навчальних посібників, 307 журнальних статей, 52 авторських свідоцтва, патенти зарубіжних країн і України, понад 160 навчально- і науково-методичних робіт. За підручник «Фармакологія» йому та колективу співавторів була присуджена Державна премія України в галузі науки і техніки (2017).

Велику увагу Валентин Йосипович приділяє педагогічній діяльності. Він блискучий лектор, чудовий педагог, наставник молоді. Його вирізняє дивовижний талант згуртувати навколо себе молодь і запалити її своїми ідеями. Це зумовлено, перш за все, особистою захопленістю справою, яку він обрав і до якої долучає своїх учнів. Вміння просто викладати суть проблеми, розвинене почуття нового, здатність бачити сенс дослідження там, де інші його ще не помітили, – ще одна грань особистості професора В. Й. Кресюна – вченого з глибоким самобутнім мисленням.

Валентин Йосипович Кресюн по праву належить до рангу патріархів вітчизняної фармакології та має авторитет серед вчених найрізноманітніших напрямів медичної науки. Він нескінченно відданий науці – своєму покликанню у найвищому значенні цього слова – і, безперечно, саме цим можна пояснити секрет творчого довголіття, невичерпного запасу працездатності та позитивної енергетики нашого ювіляра. Кожен висококваліфікований фахівець має учнів, але мало хто здатний створити свою наукову школу. Саме це вдалося Валентину Йосиповичу Кресюну. Очолювана ним школа фармакологів вирізняється багатогранністю напрямів експериментальних та клінічних досліджень. Сьогодні його учні (а це 7 докторів і 26 кандидатів наук) примножують досягнення школи, готують нові науково-педагогічні та медичні кадри, стали професорами, завідувачами кафедр, заслуженими діячами та заслуженими лікарями, керівниками у системі охорони здоров'я.

Активною та плідною є науково-організаційна діяльність Валентина Йосиповича: він – керівник Південного наукового центру НАМН України, віце-президент Асоціації фармакологів України, голова її Одеського відділення, член міжнародної Асоціації з базисної та клінічної фармакології (IUPHAR), член редколегій низки профільних журналів. У 1995 році за його участі в Одеському медуніверситеті відтворено спеціалізовану вчену раду із захисту докторських дисертацій з фармакології, клінічної фармакології та патологічної фізіології. Це сприяло створенню та розвитку в нашій країні багатьох відомих фармакологічних і патофізіологічних наукових шкіл (тернопільська, львівська, івано-франківська, харківська, дніпровська, запорізька та ін.).

Розповідь про цю цікаву людину була б далеко не повною, якщо не відзначити ще одну сторону її багатогранної діяльності. Валентин Йосипович – чудовий організатор. З 1971 по 1974 роки він очолював підготовчі курси; з 1974 року був заступником декана лікувального факультету, а з 1982 року – деканом цього факультету, в 1986 році обійняв посаду проректора з міжнародних зв'язків, а з 1992 року – проректора з наукової роботи та міжнародних зв'язків, з 2001 року працював першим проректором Одеського національного медичного університету 15 років поспіль.

Особистість характеризує не лише те, що вона робить, а й те, як вона це робить. На всіх посадах, які Валентин Йосипович обіймав, його завжди вирізняли цілеспрямованість, організованість, висока працездатність, чудові організаторські якості, чуйне та уважне ставлення до людей, уміння виділити головну ланку в роботі. За його безпосередньої участі в *alma mater* створювалися спеціалізовані ради, університетські клініки, відкривалися нові кафедри, спеціальності та факультети… Так, у 2001 році, через півстоліття після закриття в Одесі Фармацевтичного інституту, під його керівництвом в Одеському медичному університеті було відтворено фармацевтичний факультет з очною та заочною формами навчання. За його участі в університеті була розпочата підготовка здобувачів вищої освіти за різними напрямами («Медицина», спеціальність «Медико-профілактична справа»; «Соціально-політичні науки», спеціальність «Практична психологія»; «Соціальне забезпечення», спеціальність «Соціальна допомога» та ін.). Не залишаються поза його увагою і насущні проблеми практичної охорони здоров'я Одеси і всього Південного регіону.

Афоризм Еразма Роттердамського «Нічого немає складного для людини, яка має волю» найточніше відбиває суть життєвого шляху В. Й. Кресюна. Втілюючи в життя задумане, він надихає учнів і колег до руху вперед, вчить ніколи не зупинятися на шляху досягнення мети.

Неможливо перерахувати всі напрями багатогранної наукової, освітньої та організаторської діяльності Валентина Йосиповича. Це різнобічна людина, що вміє дивним чином швидко перемикатися з одного виду роботи на інший і повністю віддаватися справі, якою вона займається.

Валентин Йосипович багато чого досяг у житті. У 1991 році йому присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України». У 2002 році його обрано членом-кореспондентом, а в 2021 році – дійсним членом Національної академії медичних наук України за спеціальністю «Фармакологія». Він удостоєний ордена князя Ярослава Мудрого V ступеня, є повним кавалером орденів України «За заслуги» I, II та III ступенів, нагороджений державними медалями, знаками «Відмінник охорони здоров'я», «Відмінник освіти України», престижними преміями закордонних академій.

Але найголовніша нагорода для Валентина Йосиповича Кресюна – любов, повага та визнання людей! Незважаючи на всі регалії, він, як і раніше, залишається щирою і доброзичливою людиною. Головний пріоритет у його житті – допомога людям, які його оточують: це визначає сутність академіка В. Й. Кресюна. Щиро даруючи людям душевну теплоту, надихаючи своєю енергією та впевненістю, Валентин Йосипович має магічну здатність згуртовувати навколо себе однодумців, учнів і послідовників.

Від щирого серця бажаємо Валентину Йосиповичу міцного здоров'я, довгих років, творчих успіхів і перемог в ім'я найблагороднішої науки – медицини, в ім'я людей!

Колектив Одеського національного медичного університету,
Асоціація фармакологів України, учні, друзі